

Костюченко Я.М. Актуальні питання правозахисних механізмів в процесі залучення України до міжнародних ітераційних процесів

*Костюченко Я.М.,
Кандидат юридичних наук, докторант кафедри порівняльного і
європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Можливості захисту своїх прав фізичні та юридичні особи отримують відповідно до різних міжнародно-правових зобов'язань України. Так, наприклад, з метою захисту прав людини реалізують відповідні механізми в рамках Ради Європи та Європейського Союзу (далі Євросоюз); з метою захисту прав, що витікають з міжнародних торговельних відносин відповідно до правил СОТ, застосовується механізми розв'язання спорів в рамках СОТ. В рамках двосторонніх відносин також створюються власні механізми захисту прав та інтересів.

Вітчизняні та зарубіжні вчені-міжнародники приділили багато уваги системам захисту прав осіб в європейському правовому просторі (зокрема, в рамках Ради Європи, СОТ та Євросоюзу). Серед них, такі як Мармазов В.Є, Муравйов В.І., Жуковська О.Л., Киричук О.С., П'ятницький В. Т., Мозіль З., Березовська І., Шпакович О., Смирнова К., Скринька Д., Пітер ван ден Боше, Пітер ван Дік, Леаль-Аркас Р. та багато інших [1-9]. Всі ці праці присвячені деяким аспектам механізмів захисту, досліджуючи фрагментарно кожен із складових даного правозахисного механізму.

Укладання Україною регіональних торговельних угод зумовлює появу окремих інституційних механізмів, що покликані не тільки розширювати та поглиблювати торгівлю, а й слугують основою для захисту прав та інтересів осіб у регіональних відносинах з іншими державами та/або міжнародними організаціями.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС (УА), яка була ратифікована Верховною Радою України у вересні 2014 р., для врегулювання суперечок передбачає використання різних способів: проведення консультацій, арбітраж, створення третейської групи (глава 14 Угоди). При цьому зазначається, що дані положення й взагалі дані механізми вирішення спорів не розповсюджуються на рішення або будь-які можливі випадки бездіяльності органів, які створені Угодою про асоціацію.

В УА передбачене загальне дотримання принципу справедливого суду та принципу юридичної визначеності (ст. 24). Будь-яка із сторін може звернутися із проханням розпочати консультації стосовно конкретних питань, пов'язаних із застосуванням інструментів торгового захисту (ст. 50bis). При цьому для цих консультацій відводиться термін, у яких вони повинні проводитись, що складає 21 день.

Передбачений двоступеневий механізм врегулювання спорів, який складається з проведення консультацій, що передують порушенні третейської стадії вирішення спору. Проведення консультацій здійснюється дипломатичними каналами у 30-денний строк, або у 15-денний строк з термінових питань. У випадку не завершення вирішення спору у зазначені строки сторона може клопотати про створення третейської групи (п. 6 ст. 305). Порядок формування такої третейської групи передбачений у ст. 306 УА й містить стандартну клаузулу щодо надання мандату третейській групі. УАК містить детальний опис створення третейської групи та її строки формування. Ст. 308 деталізує порядок розгляду третейською групою спору, її повноваження щодо оформлення звіту тощо. Відповідно до ст. 310 третейська група приймає своє рішення у максимальний строк не більше ніж через 150 днів після її створення. Також передбачено ст. 321 процедура прийняття рішення третейською групою, що стає обов'язковим для сторін угоди і не накладає конкретних прав і обов'язків на фізичні та юридичні особи. Іншими словами, вже держава-сторона Угоди власними національними механізмами зобов'язана виконувати прийняте рішення третейською групою. Окрема

процедура передбачена для категорії сфери енергетичних відносин, пов'язаних з енергоносіями. (п. 3 ст. 310, ст. 314).

Важливим елементом у процесі врегулювання спору є питання виконання рішення третейської групи, а також невиконання будь-якою стороною зобов'язань. Ст. 315 УА передбачає можливість накладення тимчасових заходів у випадку невиконання вимог у формі тимчасових компенсацій. При чому тимчасові заходи можуть набувати форми підвищення тарифних ставок до рівня, що застосовується до інших держав-членів СОТ.

Варто виділити ще декілька складових механізму вирішення спорів відповідно до Угоди. В першу чергу у випадках виникнення суперечок стосовно доступу товарів до ринки використовується механізм посередництва (ст. 327). Ст. 330 та ст. 331 вказують на процедуру обрання посередника, процедури проведення посередництва.

Якщо спір між сторонами стосується питань тлумачення актів інститутів ЄС в сфері регуляторного зближення, Угодою передбачена окрема процедура, яка полягає в тому, що третейська група звертається до Суду ЄС для отримання його рішення по даному питанню. У цьому випадку арбітражне рішення не вноситься поки Суд ЄС не надасть свого рішення. Рішення Суду ЄС є обов'язковим для арбітражу (ст. 322).

Окрім визначених процедур врегулювання суперечок між сторонами до такого механізму також залучені спільні інститути та органи, створені даною Угодою. Таким чином, УА передбачає створення інституційного механізму для ухвалення постанов з метою його імплементації. Саміти керівників України та ЄС мають відбуватися 1 раз на рік. На них обговорюватимуться загальні питання імплементації УА, питання двосторонніх та міжнародних відносин (ст. 460). Рада асоціації має функціонувати на рівні міністрів. До неї входять члени Ради ЄС, Комісії ЄС та члени уряду України. Такі зустрічі мають проводитися на регулярній основі з взаємною згодою, але не рідше, ніж раз на рік. Рада здійснює контроль і слідкує за виконанням і імплементацією УА, може розглядати питання двосторонніх і міжнародних відносин. (ст. 461). Рада асоціації ухвалює за взаємною згодою рішення, які мають обов'язків характер, і

рекомендації. Рада може змінювати Додатки до УА, враховуючи еволюцію права Союзу та діючі стандарти, встановлені у міжнародних інструментах (ст. 463). Сторони УА можуть направляти на вирішення Ради любий спір стосовно тлумачення, імплементації чи добросовісного виконання УА. Рада може вирішувати спір шляхом ухвалення обов'язкових рішень.

Комітет асоціації допомагає Раді асоціації. Складається з представників членів Ради ЄС, представників членів Комісії, а також представників уряду України на рівні державних службовців. Склад комітету залежить від питань, які він обговорює. Комітет збирається на рідше 1 разу на рік. Рада асоціації може делегувати Комітету будь-які повноваження включно з правом ухвалювати обов'язкові рішення. Рішення на основі делегованих повноважень Ради ухвалюються за згодою сторін і є обов'язковими для виконання (ст. 465).

Парламентський комітет складається з членів Європарламенту та Верховної Ради. Він збирається для обміну думками щодо виконання положень УА. Парламентський комітет може звертатися до Ради і Комітету з запитом стосовно імплементації УА. Він має бути проінформований про рішення Ради і може ухвалювати рекомендації для Ради (ст. 458).

Платформа громадянського суспільства є форумом для членів Економічного і соціального комітету ЄС та представників громадянського суспільства України, який збирається з метою обміну поглядами на реалізацію УА. Платформа має інформуватися про рішення і рекомендації Ради і сама може ухвалювати рекомендації для Ради. Представники Платформи підтримують регулярні контакти з Комітетом і Парламентським комітетом (ст. 470).

Продемонстровано, що механізми вирішення спорів зазнають змін та трансформації в залежності від переходу від етапу партнерства до асоціації з Європейським Союзом. Й у зв'язку з можливим укладанням угоди про асоціацію з Україною запроваджуються нові різноманітні правозахисні процедури та механізми, включно із застосуванням нового інституційного механізму.

Список використаних джерел

[1] Мармазов В. Є., Пушкар П. В.. Захист прав та майнових інтересів у Європейському суді з прав людини: Навч.-практ. посіб. / В.Є.Мармазов, П.В.Пушкар / М.В. Оніщук (ред.) — К. : Видавничий Дім "Юридична книга", 2001. — 156с.

[2] Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / Спілка адвокатів України ; Рада Європи ; Міжнародний центр з юридичного захисту прав людини / О.Л. Жуковська (уклад.і наук.ред.). — К. : ЗАТ "Віпол", 2004. — 960с.

[3] Осика С. Г., Оніщук О. В., Осика А. С., Пятницький В. Т., Штефанюк О. В. Інституціональні та процедурні механізми системи ГАТТ/СОТ у регулюванні світової торгівлі / С.Г.Осика, О.В.Оніщук, А.С.Осика, В.Т. Пятницький, О.В.Штефанюк. — К. : УАЗТ, 2000. — 288 с.

[4] The law and policy of the World Trade Organization: text, cases and materials / Peter van den Bossche // Cambridge; Cambridge Univ.Press. — 2005. — 917 p.

[5] The European Court of Justice and the GATT dilemma: public interest versus individual rights? / Kees Jan Kuilwijk. - Beuningen : Nexed Editions in cooperation with the Center for Critical European Studies, 1996. — 372 p.

[6] Березовская И. Правовые аспекты нового усиленного соглашения Украины с Евросоюзом / И. Березовская // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наукових праць. - Вип. 77. - Ч. II (у 2 т.). — К.: Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, 2008. - С. 120-124.

[7] Макаруха З. Відносини Україна-Європейський Союз: від партнерства до асоціації та економічної інтеграції / З. Макаруха // Право України. — 2013. - №6. — С. 51-58.

[8] Муравйов В. І. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. І. Муравйов, Н. Мушак // Віче. — 2013. — №8. — С. 12-18.

[9] Шпакович О. Інституційний механізм в рамках Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом / О. Шпакович // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2013. – Вип. 115 (Част. II). – С. 23-28.

[10] Закон України «Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) про приєднання Болгарії та Румунії до УПС №134-VI від 6 березня 2008 року // Офіційний вісник України. - 2008. - №24. - С. 39.;

[11] Закон України «Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) про приєднання Чеської Республіки, Естонської Республіки, Республіки Кіпр, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Мальта, Республіки Польща, Республіки Словенія та Словацької Республіки до УПС та внесення змін до УПС» від 6 липня 2005 року №2753-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №34. – Ст. 440.

[12] Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/pls/apex/f?p=300:1:3857528113737212> - Заголовок з екрану.

[13] Петров Р. Європеїзація української судової системи як складова євроінтеграційної політики України / Р.Петров // Право України. – 2012. - №1-2. – С. 300-306.

[14] Справа Інтерпайп (Україна) v. Ради Євросоюзу T-249/06 // Official journal. – 2006. - С 261. - 28.10.2006.

[15] Справа C-265/03 // Official Journal. – 2003. - С 213. - 06.09.2003).

[16] Зібрання актів європейського права. – К.: Ред. журн. «Право України», 2013. – Вип. 2 :Європейський Союз / упоряд. К.В. Смирнова ; за заг. ред. В.І.Муравйова. – 2013. – 1064 с.

Анотація. Укладання Україною регіональних торговельних угод зумовлює появу окремих інституційних механізмів, що покликані не тільки розширювати

та поглиблювати торгівлю, а й слугують основою для захисту прав та інтересів осіб у регіональних відносинах з іншими державами та/або міжнародними організаціями. Досліджено принципи захисту прав та інтересів та механізми їх захисту й забезпечення на рівні двосторонніх відносин між Україною та Європейським Союзом. Доведено еволюційний характер Угоди про асоціацію та розкриті основні її положення щодо нового інституційного механізму.

Ключові слова: Європейський Союз, асоціація, арбітраж, процедура консультацій, Україна, принцип справедливого суду.

Annotation. New regional Trade Agreements of Ukraine cause the appearance of certain institutional arrangements that are designed to not only broaden and deepen trade, but also as a basis for protecting the rights and interests of the regional relations with other states and / or international organizations. Principles and mechanisms for their protection and maintenance of the level of bilateral relations between Ukraine and the European Union were described. It was proved the evolutionary nature of the Association Agreement and it was revealed its basic principles on the new institutional mechanism.

Keywords: European Union, association, arbitration, a process of consultation, Ukraine, the principle of fair trial.

Аннотация. Подписание Украиной региональных торговых соглашений приводит к появлению отдельных институциональных механизмов, которые призваны не только расширять и углублять торговлю, но и служат основой для защиты прав и интересов лиц в региональных отношениях с другими государствами и / или международными организациями. Исследованы принципы защиты прав и интересов и механизмы их защиты и обеспечения на уровне двусторонних отношений между Украиной и Европейским Союзом. Доказано эволюционный характер Соглашения об ассоциации и раскрыты основные ее положения относительно нового институционального механизма.

Ключевые слова: Европейский Союз, ассоциация, арбитраж, процедура консультаций, Украина, принцип справедливого суда.